

1360

UCHWAŁA Nr 179/XXII/08 RADY MIEJSKIEJ W ŚREMIE

z dnia 27 marca 2008 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Śrem na lata 2008 – 2011”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) Rada Miejska w Śremie uchwala, co następuje:

§1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Śrem na lata 2008 – 2011”, stanowiący załącznik do uchwały.

§2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Śremu.

§3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodnicząca Rady
(-) *Katarzyna Sarnowska*

Załącznik
do uchwały Nr 179/XXII/08
Rady Miejskiej w Śremie
z dnia 27 marca 2008 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚREM NA LATA 2008 – 2011

Spis treści

1. Wstęp
 - 1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
 - 1.2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami
2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego
 - 2.1. Strategia rozwoju Województwa Wielkopolskiego
 - 2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Wielkopolskiego
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
 - 3.1. Obiekty nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy
 - 3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych
 - 3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy
 - 3.4. Krajobraz kulturowy
 - 3.5. Zabytki archeologiczne
 - 3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy.
 - 3.5.2. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych.
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego
 - 4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego
 - 4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy
 - 4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy
 - 4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej
5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami
6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
 - 6.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków
 - 6.2. Rozpoznanie perspektyw tworzenia parków kulturowych na terenie gminy
 - 6.3. Sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, ruralistycznych, obszarów krajobrazu kulturowego, otoczenia (ekspozycji) układów, zespołów i obiektów, zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych do rejestru zabytków z terenu gminy
 - 6.4. Załącznik graficzny z oznaczeniem obszarów chronionych oraz stref występowania stanowisk archeologicznych

6.5. Określenie zasobów zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego, obszarów, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych

6.6. Określenie sposobów realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

7. Zadania na lata 2008 – 2011

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

8.1. Instrumenty prawne

8.2. Instrumenty koordynacji

8.3. Instrumenty finansowe

8.4. Instrumenty społeczne

8.5. Instrumenty kontrolne

9. Monitoring programu

10. Finansowanie programu

11. Podsumowanie

1. Wstęp.

Gmina Śrem położona jest w południowej części Wielkopolski. Ze względu na niezwykle korzystne uwarunkowania geograficzne, a przede wszystkim rozlokowanie w miejscu, gdzie rzeka Warta zmienia gwałtownie swój bieg, we wczesnym średniowieczu powstał załazek osady miejskiej, która w przyszłości miała osiągnąć obecny kształt.

Pierwsza wzmianka o Śremie pojawiła się w bulli gnieźnieńskiej z 1136 r. Wiadomo, że gród śremski powstał już w czasach Bolesława Chrobrego I, z uwagi na strategiczne położenie przy przeprawie przez przełom Warty, odgrywał istotną rolę¹.

Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z epoki kamienia (8000 – 450 lat p.n.e.), a bujny rozwój nastąpił w czasach kultury łużyckiej (1300 – 400 lat p.n.e.) i pomorskiej (VI – IV wiek p.n.e.). Jednak najliczniej reprezentowane jest osadnictwo okresu średniowiecza, kiedy to pod osadnictwo zajmowano nie tylko dolinę rzeki, ale także wysoczyzny. W tym czasie kształtował się obecny układ miejscowości, przy czym szczególna koncentracja stanowisk archeologicznych występuje na południe od rzeki Warty – w rejonie Niestabina i Zbrudzewa. Intensywne osadnictwo pradziejowe zlokalizowane jest także na południe od Warty w okolicach Olszy, Pyszającej, Nochowa i Nochówka, a także wzdłuż rynny Jeziora Móreckiego i kanału Szymanowo – Grzybno. Rozległe osady znajdują się także w pobliżu Krzyżanowa i Błociszewa.

Gmina Śrem, z uwagi na swe położenie w różnych regionach geograficznych, posiada niezwykle urozmaiconą rzeźbę terenu, co obok stosunkowo licznych dowodów świadczących o jej bogatej przeszłości, decyduje o walorach estetyczno – krajobrazowych omawianej jednostki.

Władze samorządowe, mając na względzie wartości historyczno – kulturowe oraz krajobrazowo – przestrzenne gminy Śrem, od wielu lat podejmują działania, które docelowo wpłyną na poprawę jakości środowiska życia miejscowej ludności w zakresie poruszonym w niniejszym opracowaniu.

Wśród efektów realizacji tych działań znajdują się przede wszystkim: Gminna Ewidencja Zabytków (2006 r.), Lokalny Program Rewitalizacji Obszaru Miejskiego w Śremie (2005 r.) oraz uchwała w sprawie zasad i trybu postępowania, udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (począwszy od 2005 r.).

Opracowanie Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Śrem na lata 2008 – 2011 wyraża w głównej mierze wolę lokalnych władz i mieszkańców gminy do pielęgnowania dziedzictwa kulturowego regionu, zachowania w jak najlepszym stanie najcenniejszych zabytków, jak i pogłębiania wiedzy o własnych korzeniach i przekazywania jej następnym pokoleniom.

1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zasadniczym celem opracowania Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Śrem Na Lata 2008 - 2011, zwanego dalej Programem jest stworzenie spójnej koncepcji programowej, która służyć będzie opiece nad zabytkami w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.).

Cele opracowania Programu można podzielić na dwie podstawowe grupy. Pierwsza z nich zmierza do zachowania w jak najlepszym stanie poszczególnych zabytków, natomiast rolą drugiej jest wyeksponowanie znaczenia zabytków w szerokim kontekście społeczno – ekonomicznym. W ostatnim przypadku chodzi przede wszystkim o podejmowanie takich działań, które przyczynią się do poprawy świadomości kulturowej lokalnej społeczności, wpłyną na podniesienie stopnia turystycznej atrakcyjności danej gminy czy poszczególnych miejscowości, a także tworzenia nowych miejsc pracy w związku z realizacją konkretnych przedsięwzięć.

1.2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 ze zm.) zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty między innymi z zakresu kultury, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami należy do zadań własnych gminy.

Ponadto ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na wójta, burmistrza albo prezydenta miasta obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami, na co jednoznacznie wskazuje art. 87 cytowanej ustawy. Horyzont czasowy programu wynosi 4 lata, przy czym co 2 lata sporządza się sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia się radzie gminy.

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

2.1. Strategia rozwoju Województwa Wielkopolskiego.

„Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku”² zakłada, iż Województwo Wielkopolskie stanie się regionem nowoczesnym i zintegrowanym, dzięki skupieniu podmiotów działających na rzecz wzrostu konkurencyjności regionu i poprawy warunków życia mieszkańców oraz uzyska-

niu efektu synergii poprzez stworzenie spójnej koncepcji wykorzystania środków.

Cel generalny sformułowany w Strategii brzmi następująco:

Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców.

Istotnym z punktu widzenia dbałości o zasoby dziedzictwa kulturowego jest cel strategiczny wyrażający się w dostosowaniu przestrzeni do wyzwań XXI wieku poprzez cel operacyjny: wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego – rozumianego jako czynnik integracji społecznej, instrument promocji regionu i rozwoju gospodarczego, ponieważ może stanowić bazę dla rozwoju turystyki i usług turystycznych. Zadaniem służącymi realizacji powyższego celu są:

- inwestycje w instytucje kultury,
- ochronę dorobku kulturowego,
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu,
- promocję kulturalną mieszkańców.

Z przeprowadzonej analizy potencjału wewnętrznego wynika, że silną stroną regionu jest bogate dziedzictwo kulturowe – materialne i niematerialne, duży odsetek obszarów chronionych, potencjał przyrodniczy dla tworzenia bazy turystyki. Natomiast do słabych zaliczono: pogarszający się stan dóbr kultury, występowanie miejsc degradacji środowiska i brak części planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo Strategia wyznacza pole działań między innymi dla ochrony i kształtowania środowiska i jego zasobów, środowiska kulturowego oraz tożsamości narodowej i regionalnej.

2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 ze zm.) w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia strategii województwa, a także określa w szczególności:

- system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (...) oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Mimo że Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego został uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w 2001 r.³, to sporządzono go z ujęciem okresu do 2020 r.

W Planie zostały przedstawione warunki środowiska kulturowego w rozwoju województwa.

Uwarunkowania wynikające z ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego dotyczą:

- 1) sfery przestrzennej – w głównej mierze są zadaniem gminnym w kontekście planowania miejscowego. Stan

zachowania istniejących zasobów powoduje powstawanie ograniczeń, konfliktów i wymagań:

- ograniczenia odnoszą się przede wszystkim do budynków, układów przestrzennych i komunikacyjnych, a także zasad przekształceń obszarów zabytkowych i znajdują odzwierciedlenie w ochronie przed rozbiorą, zakazach zmiany formy zewnętrznej obiektów, obowiązku zachowania historycznych układów urbanistycznych i eliminowaniu uciążliwości komunikacyjnych, podziałów terenów zabudowanych, w szczególności jednorodnych założeń urbanistycznych,
- najistotniejsze konflikty generowane są przez rosnące potrzeby transportowe, a wszystkie obszary zabytkowe muszą pozostać wolne od ruchu komunikacyjnego, z wyjątkiem niezbędnego dojazdu do obiektów,
- wymagania odnoszą się do nowej zabudowy w zakresie dostosowania formy i gabarytów, prawidłowego kształtowania założeń urbanistycznych oraz przebudowy układów komunikacyjnych;
- 2) sfery finansowej – pojawiają się potrzeby wynikające z zadań w zakresie rewaloryzacji i utrzymania zabytków oraz przekształceń układów komunikacyjnych;
- 3) działań pozamaterialnych – w kontekście kształtowania świadomości społeczeństwa poprzez edukację, z równoczesną promocją walorów kulturowych.

Uwarunkowania wynikające z występowania zasobów środowiska kulturowego o najwyższej wartości dotyczą zasobów wyróżniających się na tle województwa. Na terenie gminy Śrem zaliczono założenie urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków – założenie urbanistyczne miasta Śrem.

Poza tym, zbiory zasobów materialnych znajdujące się w Śremie nie pozwalają na zakwalifikowanie tej jednostki jako jednej z posiadających najwyższe czy wysokie walory dziedzictwa kulturowego.

Wskazuje się jednocześnie, że uwarunkowania przyrodniczo – kulturowe gminy Śrem nie stwarzają przesłanek do objęcia wspomnianego terenu wyższą formą ochrony, jaką niewątpliwie stanowi park kulturowy.

W Planie podkreśla się jednak, że całe środowisko kulturowe województwa wielkopolskiego wymaga prowadzenia dalszego rozpoznania, w szczególności układów ruralistycznych i wielkoprzestrzennych obszarów kulturowych.

Uwarunkowania wynikające z wymagań dotyczących przekształceń układów komunikacyjnych w miastach. W poruszanym kontekście najistotniejszym zagadnieniem jest wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza granice miast, których układy urbanistyczne zostały wpisane do rejestru zabytków.

Przez wiele lat w Śremie istniał konflikt przestrzenny pomiędzy układem zabytkowym a drogowym, jednak wybudowana obwodnica miejska pozwoliła w części na odciążenie najbardziej ruchliwego i zarazem problemowego odcinka drogi.

Zaleca się, aby każdorazowo budowie obejścia drogowego towarzyszyła przebudowa rynku, której zasadniczym ce-

lem będzie przywrócenie historycznej formy lokalnego układu komunikacyjnego.

Nawiązując do powyższego, władze samorządowe Śremu podjęły starania, które w perspektywie mają przywrócić śremskiemu rynkowi dawny charakter. Przedsięwzięcie okaże się możliwe do realizacji dopiero wtedy, kiedy poza granice układu urbanistycznego zostanie przeniesiona jednostka zawodowej straży pożarnej, usytuowana aktualnie w północno – zachodniej części miasta. Droga wyjazdowa dla samochodów straży pożarnej oraz Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Śremie Sp. z o.o. prowadzi dokładnie przez rynek i tym samym w istotny sposób ogranicza możliwość wprowadzenia odmiennych rozwiązań komunikacyjnych.

Uwarunkowania wynikające z istnienia zasobów generujących rozwój turystyki. Wskazuje się, że walory przestrzeni przyrodniczej i kulturowej mogą wywoływać zainteresowanie o charakterze dydaktyczno – poznawczym związane z ciekawymi miejscami i kulturowym, towarzyszącym między innymi tradycyjnym obrzędem, dzięki czemu mogą wspomagać rozwój turystyki. Elementami takimi mogą być: układy przestrzenne miast i miasteczek, ruralistyczne, założenia dworsko – pałacowo – parkowe i folwarki, budownictwo drewniane, cmentarze, miejsca związane ze znanymi postaciami i wydarzeniami historycznymi itp.

Okolice Śremu nie odgrywają znaczącej roli w turystyce o znaczeniu ponadlokalnym.

Podkreśla się również, że zasób dziedzictwa kulturowego tworzy warunki dla rozwoju turystyki, przy czym wybór miejsc integrujących rekreację z działalnością kulturową musi uwzględniać waloryzację przestrzeni województwa wielkopolskiego.

Uwarunkowania wynikające z wielkoobszarowych cech przestrzeni historycznej województwa. Za podstawowe uwarunkowanie w poruszonym kontekście uważany jest zasób dziedzictwa kulturowego jako istniejący stan zagospodarowania oraz jego wartość historyczna i artystyczna.

Obszar byłego Wielkiego Księstwa Poznańskiego, w skład którego wchodził także Śrem, charakteryzuje się bardzo dużą ilością rezydencji oraz zespołów folwarcznych. Dwory i pałace, jak i rozwijające się wówczas folwarki, są spuścizną materialną walki o polskość i rozwój gospodarczy Wielkopolski. Dla identyfikacji kulturowej województwa najistotniejsze znaczenie mają właśnie dwory i pałace jako wyznaczniki odrębnego stylu architektonicznego rezydencji polskich.

Za jedną z głównych zasad zagospodarowania przestrzennego województwa uznano zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.

Wskazuje się również, że barierami i ograniczeniami w swobodnym zagospodarowaniu przestrzeni, których nie należy przekraczać, są w szczególności:

- rezerwy przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu,

- obiekty cenne kulturowo, strefy ochrony konserwatorskiej, strefy ochrony widokowej.

Wykorzystanie szans i możliwości tkwiących w zagospodarowaniu przestrzennym w zakresie środowiska przyrodniczego i zasobów kulturowych, mimo że nie są one konkurencyjne w stosunku do najatrakcyjniejszych rejonów kraju, to jednak ze względu na istniejącą harmonię pomiędzy elementami naturalnymi a kulturowymi, mogą stanowić podstawę dla gospodarczego wsparcia innych dziedzin życia. Warunkiem takiego stanu rzeczy jest:

- dostosowanie zagospodarowania rekreacyjnego do pojemności środowiska przyrodniczego,
- zapewnienie odpowiedniego standardu wypoczynku,
- unikanie wprowadzania na tereny rekreacyjne takich form zagospodarowania, które obniżają walory krajobrazowe i degradują środowisko przyrodnicze,
- właściwe wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

W obliczu faktu, że generalnym celem zagospodarowania przestrzeni województwa jest doprowadzenie do jej zrównoważonego rozwoju, należy dążyć do poprawy ład przestrzennego rozumianego w kategoriach harmonijności, uporządkowania i proporcjonalności wszystkich elementów środowiska człowieka.

W Planie określa się zasady kształtowania:

1) przestrzeni miejskiej:

- ochronę dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i otwarte, respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie zakresu ochrony prawnej,
- harmonijne rozwijanie przestrzeni publicznych, ulic i placów,
- podnoszenie wymogów architektonicznych w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w stosunku do obiektów realizowanych dla obszarów śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzowania zabytkowych dzielnic;

2) obszarów podmiejskich:

- proponowanie układów urbanistycznych odznaczających się zwartością i różnorodnością z poszanowaniem istniejących układów ruralistycznych,
- harmonizowanie przyjętego na obszarze miasta systemu ochrony terenów otwartych, parków i terenów rekreacyjnych;

3) obszarów wiejskich:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo – parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospo-

darczych, wiatraków i innych specyficznych elementów dla architektury wiejskiej, np. kapliczek,

- poszanowanie ukształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach województwa,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury, takich jak drewniane płoty, podmurówki z kamienia naturalnego itp.

Ponadto, Plan określa również zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, a mianowicie:

- bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa,
- ochronę kultury, realizowaną poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, przy wykorzystaniu wytycznych, jakie w tym zakresie zapisane zostały w programach Ministra Kultury i Sztuki.

W Planie przedstawiono także tereny dolin rzecznych, nie objętych ochroną, wskazanych do ochrony w formie obszarów chronionego krajobrazu. Na terenie gminy Śrem kwestia ta dotyczy Doliny Środkowej Warty (od Żerkowsko – Czeszewskiego Parku Krajobrazowego do Rogalińskiego Parku Krajobrazowego).

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym nakłada na władze samorządowe obowiązek uwzględniania przy sporządzaniu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy:

- zasad określonych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

- ustaleń strategii rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz strategii rozwoju gminy.

Zatem w Studium obligatoryjnie wprowadza się zapisy dotyczące struktury przestrzennej województwa oraz zasad w zakresie ochrony i kształtowania przestrzeni.

Równoległe z pracami nad Planem, a w pewnym sensie w jego ramach, podjęto prace w przedmiocie wycinkowych zagadnień związanych z problematyką przestrzennego zagospodarowania województwa, które pozwoliły na skonkretyzowanie rozwiązań przestrzennych niemożliwych do sprecyzowania w Planie.

Efektem tych prac jest opracowanie pt. „Dolina Warty możliwości aktywizacji turystycznej i gospodarczej”, które precyzuje program zagospodarowania służący pobudzeniu aktywności gospodarczej w gminach położonych wzdłuż rzeki.

Celem opracowania jest również ukierunkowanie działalności inwestycyjnej podejmowanej przez poszczególne gminy oraz stworzenie zintegrowanych systemów w zakresie ochrony walorów kulturowych i środowiskowych. W opracowaniu wyselekcjonowano miejscowości, w których istniejące zabytki mogą stanowić cel turystyki.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchomości o najwyższym znaczeniu dla gminy (wpisane do rejestru zabytków).

Na terenie miasta znajdują się następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków: pięć budynków mieszkalnych, cztery kościoły, dwa budynki poklasztorne, dwa zespoły budynków szkolnych, dwa budynki użyteczności publicznej, zespół budynków koszarowych, zespół budynków Bractwa Kurkowego, trzy budynki przemysłowe oraz jeden park i dwa cmentarze: parafialny i przykościelny.

Do rejestru zabytków z terenu gminy wpisane są trzy kościoły i osiem zespołów pałacowo i dworko – parkowych oraz jeden zespół folwarczny.

Lp.	Miejscowość	Nr działki	Obiekt	Nr rejestru	Rok wpisu
1	Błociszewo	111	kościół	828/A	1970
2	Błociszewo	111	kościół pw. Św. Michała Archanioła	2415/A	1932
3	Błociszewo	51	pałac park	1436/A 829/A	1973 1970
4	Dalewo	324/8	kościół pw. Św. Wojciecha	2377/A	1932
5	Dobczyn	24	zespół dworski (dwór, park)	2035/A	1985
6	Góra	87/4	dwór, park	842/A	1970
7	Grzymystaw	3/8, 3/7, 3/6	zespół dworski (dwór, park)	50/Wlkp/A	2001
8	Kadzewo	83/11	pałac, park	1533/A	1974
9	Kadzewo	83/8	folwark „małe podwórze”	2607/A	1996
10	Krzyżanowo	21/2	pałac park	1717/A 1942/A	1975 1984
11	Luciny	142/2	park	2081/A	1986
12	Łęg	21	pałac park	1913/A 2038/A	1983 1986
13	Mechlin	124, 145, 146	park i podwórze gospodarcze	2029/A 195/Wlkp/A	1985 2004
14	Mórka		grodzisko wczesnochrześcijańskie	1971/A	1984
15	Mórka	458	park	1988/A	1985
16	Mórka	382	kościół pw. NMP Wniebowziętej	2424/A	1932
17	Nochowo	498/3	pałac park	2345/A 1989/A	1995

18	Psarskie		cmentarzysko kultury tużyczej	1654/A	1974
19	Psarskie	55/4	pałac park	1362/A 1718/A	1972 1975
20	Śrem	1344/1	budynek dawnego starostwa, obecnie Starostwo Powiatowe w Śremie, ul. Mickiewicza 17	2588/A	1996
21	Śrem	1911/2	budynki Bractwa Kurkowego, ul. Zamenhofska 1	2243/A	1992
22	Śrem	333	kościół pw. NMP Wniebowziętej	2427/A	1932
23	Śrem	333	ogrodzenie kościoła pw. NMP Wniebowziętej	586/A	1969
24	Śrem	2023/2	kościół klasztorny Klarysek	878/A	1970
25	Śrem	2023/2	dawny klasztor Klarysek, ul. Mickiewicza	879/A	1970
26	Śrem	2506/16	park	2016/A	1985
27	Śrem	864	dom, ul. Ks. Wawrzyniaka 2	880/A	1970
28	Śrem	910	dom, ul. Kościuszki 2	2303/A	1994
29	Śrem	897/1	dom, ul. Matuszewskiego 2	2309/A	1994
30	Śrem	774	zespół budynków: mieszkalny, gospodarczy, ul. F. Marciniaka 2	2298/A	1994
31	Śrem	951	kamienica z k. XIX w., ul. Kościuszki 10	2279/A	1993
32	Śrem	423	klasztor Franciszkanów, ogrodzenie	582/A	1969
33	Śrem	423	kościół Franciszkanów pw. Narodzenia NMP	2428/A	1932
34	Śrem	1070, 1071	kościół filialny pw. Św. Ducha	877/A	1970
35	Śrem		ratusz, Pl. 20 Października	1018/A	1970
36	Śrem		układ urbanistyczny	543/49/A	1956
37	Śrem		układ urbanistyczny	2254/A	1992
38	Śrem	1395	wieża ciśniowa	2002/A	1985
39	Śrem	804/1	zespół fabryki odlewów żeliwnych „ul. Kilińskiego / Kolejowa	2352/A	1995
40	Śrem	1232	zespół koszarowy z lat 1902-19, ul. Gen. Sikorskiego	2302/A	1994
41	Śrem	1072/2	Lazaret, ul. Farna 16	55/Wlkp/A	2001
42	Śrem	447/1	wikariat, ul. Farna 18	56/Wlkp/A	2001
43	Śrem	424	gimnazjum śremskie (LO), sala gimnastyczna ul. Poznańska	2619/A	1997
44	Zbrudzewo	56/14	park	2013/A	1985

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości – gmina ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencja zabytków znajdują się obiekty zabytkowe nieruchomości wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a także obiekty nie wpisane do rejestru zabytków ale ze względu na swoje walory historyczno – architektoniczne uznane za wartościowe.

Wykaz jest udostępniony na stronie internetowej www.srem.pl

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy.

Na terenie gminy Śrem jest niewiele zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Są to głównie zespoły

wyposażenia i wystroju kościołów: pofranciszkańskiego p.w. Narodzenia NMP w Śremie - 24 obiekty zabytkowe, parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP w Śremie – 50 obiektów zabytkowych oraz parafialnego p.w. św. Wojciecha w Dalewie – 30 obiektów zabytkowych.

Do zabytków ruchomych należy także kolekcja zabytków Ludwika Sałacińskiego oraz rzeźba Madonny z dzieciątkiem.

3.4. Krajobraz kulturowy (obszarowe wpisy do rejestru zabytków, parki kulturowe, parki krajobrazowe).

Gminę Śrem otaczają dwa parki krajobrazowe, tj. Park Krajobrazowy im. Gen. Dezyderego Chłapowskiego – obejmujący zachodnią część obszaru gminy Śrem i Rogaliński Park Krajobrazowy – obejmujący północną część obszaru gminy Śrem. Pierwszy z nich stanowi także ochronę dóbr kulturowych.

Miejscowość	Pow. ha	Czas powstania	Stan zachowania	Nr wpisu do rejestru zab.	Nr ew. działki
Błociszewo	4,80	II poł. XVIII w.	dobry	829/A	51
Dobczyn	2,75	p. XIX w.	zaniedbany	2035/A	24
Góra	8,69	XVIII w.	zaniedbany	842/A	87/4
Grzymysław	1,05	k. XIX w.	zaniedbany	50/Wlkp/A	3/8, 3/7, 3/6
Kadzewo	5,62	I poł. XIX w.	średni	1533/A	83/11
Krzyżanowo	7,69	XVIII w.	dobry	1942/A	21/2
Luciny	3,75	p. XX w.	zaniedbany	2081/A	142/2
Łęg	4,09	poł. XIX w.	dobry	2038/A	21
Mechlin	6,30	II poł. XIX w.	dobry	2029/A	145,146
Mórka	3,10	pocz. XX w.	średni	1988/A	458
Nochowo	2,50	II poł. XIX w.	średni	1989/A	498/3

Psarskie	5,85	II poł. XIX w.	średni	1718/A	55/4
Śrem-Wójtostwo	0,50	p. XX w.	dobry	2016/A	2506/16
Zbrudzewo	2,52	II poł. XIX w.	zaniedbany	2013/A	56/14

3.5. Zabytki archeologiczne.

Gmina Śrem była niezwykle atrakcyjna dla osadnictwa w pradziejach i we wczesnym średniowieczu. Osadnictwo o znacznym zagęszczeniu występuje zwłaszcza na terasie nadzalewowej Warty – w pasie o szerokości 1 km. W obrębie dna doliny wykorzystywano dla celów osadniczych wyższe położone partie terenu. Na wschód od Warty najwyższą frekwencję wskazują stanowiska kultury łużyckiej i z okresu wpływów rzymskich, a następnie z okresu późnego średniowiecza. Dużo mniej intensywne osadnictwo występowało w okresie wczesnego średniowiecza. Na wschód od Warty rejon Niestabina cechuje szczególnie intensywne osadnictwo kultury przeworskiej. Skupiska stanowisk z epoki kamienia i kultury łużyckiej występują w okolicach miejscowości Góra i Szymanowo, natomiast późnego średniowiecza i okresu nowożytnego wokół miejscowości Góra. Zagęszczenie stanowisk występuje w rejonie jeziora Móreckiego i Grzymistawskiego. Wyraźne skupisko pozostałości po dawnym osadnictwie odnotowuje się także w okolicy miejscowości Krzyżanowo i Blociszewo, wokół rozciągających się tam cieków wodnych i podmokłych łąk.

Najstarsze ślady osadnictwa związane są z okupowaniem krawędzi małych dolin w pobliżu wsi Niestabi i Grzymistaw przez krótkotrwałe obozowiska mezolitycznych społeczności myśliwsko – rybackich. Wśród punktów osadniczych z okresu brązu i żelaza szczególną wartość reprezentują osady wczesnobrązowa w Niestabinie oraz osady kultury łużyckiej i pomorskiej w okolicach miejscowości Mórka i Niestabin. W okresie średniowiecza kształtuje się obecny układ miejscowości, stąd koncentracja osadnictwa średniowiecznego w miejscowościach Niestabin, Krzyżanowo i Grzymistaw. Osadnictwo średniowieczne dokumentują zarówno obiekty o niedużym rozrzucie ułamków ceramicznych, jak też obiekty rozległe, o dużej ilości materiału archeologicznego na powierzchni, jak wokół Góry i Niestabina, stanowiące niewątpliwie pozostałości średniowiecznych wsi. Kompleks osadniczy tworzą osady wczesnośredniowieczne wraz z grodziskiem wczesnośredniowiecznym w Mórce.

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy.

Na terenie gminy Śrem zewidencjonowano 314 stanowisk archeologicznych:

- grodziska 3,
- osady 301,
- cmentarzyska 9,
- inne 1;

z czego tylko trzy zostały wpisane do rejestru zabytków:

w miejscowości Mórka – grodzisko,

w miejscowości Psarskie – cmentarzysko,

w miejscowości Śrem – grodzisko.

3.5.2. Opis stanowisk archeologicznych.

Okolice Śremu obfitują w znaleziska archeologiczne. Na terenie samego miasta Śremu zarejestrowano dotychczas 28 stanowisk o dokładnej lokalizacji oraz kilkanaście informacji archiwalnych o różnych znaleziskach pradziejowych, bez określenia dokładnej lokalizacji, ograniczające się jedynie do stwierdzenia, że pochodzą ze Śremu.

Najstarsze znane pozostałości osadnictwa ludzkiego na terenie miasta sięgają młodszej epoki kamienia (neolit), tj. lat ok. 4.500-1.800 p.n.e. Z tego okresu pochodzą znaleziska toporków kamiennych należących do nosicieli pierwszych kultur rolniczych, tzw. kultury ceramiki wstęgowej, nieco późniejsza osada ludności kultury pucharów lejkowatych odkryta na cmentarzu komunalnym oraz kilka innych pojedynczych znalezisk fragmentów ceramiki. W 1978 r., podczas kopania grobu na cmentarzu komunalnym w Śremie, natrafiono na trzy zachowane w całości naczynia. Badania wykopaliskowe kontynuowano następnie w latach 80-tych. W trakcie tych badań odsłonięto obszar ponad 800 m². Odkryto 57 jam osadniczych o różnej, często niejasnej funkcji, stanowiących pozostałość po funkcjonującej tam w czasach neolitu osadzie. Jedną z jam stanowiła pozostałość półziemianki mieszkalnej. Posiadała kształt okrągły, wkopana była w podłoże na głębokość ok. 30 cm. Dno tej jamy było płaskie. Na podstawie odcisków na fragmentach polepy można domniemywać, że konstrukcja naziemna tego obiektu zbudowana była z plecionki uszczelnionej gliną. Inna jama stanowiła zapewne pozostałość półziemianki spełniającej funkcję warsztatu kamieniarskiego.

Część jam, o ściankach pionowych, wzmocnionych konstrukcją, z gałęzi i wylepionych gliną, o płaskich dnach, pełniła rolę piwniczek do przechowywania żywności. Ponadto na osadzie odkryto dużą ilość naczyń i fragmentów naczyń: puchary, misy, amfory, kubki, naczynia workowate i inne. Znaleziono także przęśliki i ciężarki tkackie świadczące o tym, że mieszkańcy osady zajmowali się przędzeniem i tkactwem, szydła kościane, siekiery kamienne i krzemienne całe i we fragmentach, fragmenty toporków, kamienie żarnowe i rozcieracze.

W porównaniu z terenami, położonymi w sąsiednich gminach wielkopolskich, metryka ta jest stosunkowo pełna i przyszłe badania mogą ją znacznie zmienić. Od dawna wiadomo bowiem, że pierwsze grupy ludzkie pojawiły się na terenie Wielkopolski, (w tym niedaleko Śremu, w okolicach Moszny), już w końcu starszej epoki kamienia paleolitu; byli to przedstawiciele kultur o gospodarce przedrolniczej (zbieracko – łowiecko - rybackiej).

Następnym znaczącym rozdziałem dziejów omawianego terenu była epoka brązu i wczesna epoka żelaza, reprezentowana tu przez tzw. kulturę łużycką. Charakterystyczną cechą tej fazy rozwoju kulturowego jest wykształcenie się stabilnych układów osadniczych, złożonych z osad i cmentarzysk.

Z terenu Śremu pochodzą informacje o odkryciu kilku cmentarzysk, z których lepiej rozpoznane są cmentarzyska Śrem Wójtostwo i Śrem Helenki. Pierwsze wzmianki o cmen-

tarzysku na Os. Helenki w Archiwum Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pochodzą z roku 1990, z czasów budowy osiedla. Sądono wówczas, że stanowisko to zostało całkowicie zniszczone podczas prac budowlanych. W 1994 r. na osiedlu mieszkaniowym odkryto 29 zespołów grobowych. Jest to zapewne niewielki procent wszystkich pochówków na tym cmentarzysku. Wszystkie groby, zgodnie z panującym wtedy zwyczajem były grobami ciepłopalnymi, popielnicowymi.

Z okresu następnego, ok. 400 lat przed n.e. pochodzi cmentarzysko tzw. kultury pomorskiej, lokalizowane w zapisach archiwalnych przy cegielni. Na przełomie ery (ok. 200 r. p.n.e. – ok. 400 r. n.e.) osadnictwo nadal rozwija się na terenie miasta. Najważniejszym stanowiskiem z tego okresu jest osada nad Jeziorem Grzymisławskim, na której dokonywano zapewne wytopu żelaza. Dane archiwalne mówią o odkryciach trzech monet rzymskich, grota żelaznego oraz fragmentów naczyń.

Młodszą grupę stanowisk obejmują obiekty powstałe w okresie tworzenia się państwa polskiego.

Wyjątkową rangę posiadało grodzisko średniowieczne zlokalizowane przy szosie poznańskiej w kierunku Zbrudzewa. Jest to jedyne stanowisko archeologiczne w tej okolicy posiadające własną formę terenu, a więc widoczne na powierzchni. W drugiej połowie X wieku istniała w tym miejscu osada, związana zapewne z przeprawą przez Wartę. Odkryto pozostałości drogi - grobli umocnionej drewnianymi palami, funkcjonującej już w tym czasie. Gród powstał w końcu X wieku lub w początkach wieku XI, zapewne za czasów Bolesława Chrobrego. Nie natrafiono w czasie wykopalisk na ślady zabudowy majdanu. Zapewne stały tam jakieś zabudowania i tylko zbyt mały zakres prac wykopaliskowych nie pozwolił ich odkryć. Pod koniec XI wieku gród przeżył kataklizm w postaci pożaru. Odbudowa grodu nastąpiła w ciągu XII wieku. Częściowe zniszczenie wału obronnego nastąpiło w pierwszej połowie XIII wieku. Nastąpiła po tym szybka odbudowa zniszczonych umocnień. Gród śremski zostaje opuszczony z końcem XIII wieku. W wieku XVI powstaje na tym miejscu, już na grodzisku, cmentarz żydowski. Gród ten pełnił funkcję strażnicy przy przeprawie rzecznej. Był też prawdopodobnie centrum administracyjnym, przekształconym w XII wieku w kasztelanię. Grodzisko to jest wpisane do rejestru zabytków pod nr 431A. Śrem posiadał w tym czasie ważne znaczenie komunikacyjno - strategiczne. Tu krzyżowały się drogi ze Śląska, z Wrocławia i Głogowa, do Poznania i Gniezna. Istniała tu nadprzeprawa książęca komora celna. Pierwsza wzmianka pisana o Śremie pochodzi z tzw. bulli gnieźnieńskiej z 1136 roku. Pierwotnie miasto kształtowało się na lewym brzegu Warty (Stare Miasto). Lokowane zostało na prawie magdeburskim w 1253 roku. Taka lokalizacja osady związana była zapewne z koniecznością obsługi obu skrajnych punktów przeprawy, z których jednym był gród, a drugim osada. W tej części przeprawy znajdował się targ oraz komora celna. Ponadto osada zapewniała obsługę i schronienie dla podróżnych ze strony Śląska, oczekujących na przeprawę. W roku 1393 Władysław Jagiełło przeniósł miasto na prawy brzeg rzeki, w dogodniejsze warunki terenowe (Nowe Miasto). Znaleźiska z tego okresu w postaci fragmentów naczyń pochodzą z kilku

innych stanowisk. Ponadto dane archiwalne potwierdzają okupowanie terenu miasta w średniowieczu.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego.

Ocena stanu zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa kulturowego została dokonana w „Raportcie o stanie zabytków w gminie Śrem” wydanej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu w lipcu 2004 r.

Na terenie gminy Śrem znajdują się następujące typy obiektów zabytkowych:

- układ urbanistyczny i układy ruralistyczne,
- zabudowa mieszkalna,
- obiekty: sakralne, użyteczności publicznej, przemysłowe i gospodarcze,
- pałace i dwory,
- zespoły folwarczne,
- budownictwo wiejskie w zagrodach,
- parki,
- cmentarze,
- stanowiska archeologiczne.

Spośród 74 zabytków, podlegających analizie zachowania na podstawie wykonanych kart przeglądowych,

w stanie bardzo dobrym znajduje się 10,8%,

dobrym – 50,0%,

dostatecznym – 21,6%

złym – 16,2%,

bardzo złym – 1,4%.

Istotnym zagrożeniem dla zabytków archeologicznych są takie inwestycje w gminie jak: inwestycje przemysłowe, mieszkaniowe, budowa dróg, obwodnic, likwidacja linii kolejowych, likwidacja żwirowni, kopalni kruszywa, planowanie zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych.

Najcenniejszy zabytek w mieście – późnogotycki kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP – jest w dobrym stanie technicznym. Pozostałe obiekty sakralne znajdują się w remoncie. Jako bardzo dobry można także ocenić stan zachowania budynków użyteczności publicznej.

Na terenie wiejskim jednym z cenniejszych zabytków jest założenie rezydencjonalne w Błociszewie, które znajduje się w zadowalającym stanie. Natomiast do najstarszych obiektów wpisanych do rejestru zaliczyć należy kościół parafialny p.w. Św. Wojciecha w Dalewie, który zachowany jest również w bardzo dobrym stanie.

Obiektami wymagającymi pilnie wykonania prac remontowych są:

- dom mieszkalny położony w Śremie przy ul. Kościuszki 2 – konieczne odnowienie elewacji, osuszenie murów obwodowych, naprawa więźby dachowej z przełożeniem pokrycia dachowego oraz zabezpieczenie środkami owadobójczymi,
- dwór w Dobczynie – konieczne przeprowadzenie prac zabezpieczających i remontowych oraz uporządkowania parku,
- pałac w Łęgu – o częściowo naruszonej konstrukcji murów i konstrukcji więźby dachowej, należy prawidłowo wykonać remont kapitalny i rewaloryzację obiektu wraz z parkiem,
- dwór w Zbrudzewie – nieprawidłowo użytkowany, wymaga osuszenia murów i naprawy zniszczonych elementów konstrukcyjnych oraz prac porządkowych w parku.

W przypadku obiektów zabytkowych o dobrym lub zadowalającym stanie zachowania wymagane jest wykonywanie bieżących remontów i napraw, a parki często wymagają regularnych prac porządkowo – sanitarnych i rewaloryzacyjnych (przywrócenia ich dawnych układów kompozycyjnych).

Na terenie gminy znajdują się 3 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, którymi są: grodzisko w Mórce, cmentarzysko w Psarskim oraz grodzisko w Śremie, których stan zachowania ocenia się jako bardzo dobry lub dobry. Zagrożenie stanowią przede wszystkim nielegalne poszukiwania z użyciem wykrywacza metali.

Wpisem do rejestru objęto nieliczne zabytki ruchome. Są nimi:

- 24 obiekty zabytkowe wchodzące w skład wyposażenia i wystroju kościoła filialnego (pofranciszkańskiego),
- 50 obiektów wyposażenia i wystroju kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP w Śremie,
- rzeźba Madonny z dzieciątkiem zlokalizowana w narożniku śremskiego rynku,
- kolekcja zabytków należąca do Ludwika Sałacińskiego (trzon kolekcji śremskiego Muzeum Regionalnego),
- 30 zabytków wyposażenia i wystroju kościoła parafialnego p.w. św. Wojciecha w Dalewie.

Wymienione wyżej zabytki są generalnie utrzymane w dobrym stanie.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków wytypował obiekty wymagające założenia instalacji przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej. Wśród nich znalazły się: kościoły parafialny w Błociszewie, Dalewie, Mórce, Śremie: p.w. Wniebowzięcia NMP, p.w. Św. Ducha, filialny w zespole klasztornym franciszkanów i dawny klasztor w zespole klarysek.

Istotnym zagrożeniem dla zabytków archeologicznych są takie inwestycje w gminie jak: inwestycje przemysłowe, mieszkaniowe, budowa dróg, obwodnic, likwidacja linii kolejowych, likwidacja żwirowni, kopalni kruszywa, planowanie zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w sposób szczególnie reguluje kwestie związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego, bowiem już we wstępie ustawodawca wskazuje na obowiązek uwzględnienia w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wymagań ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ponadto, ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje, że w dokumentach planistycznych określa się w szczególności rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy określa politykę przestrzenną danej jednostki terytorialnej i uwzględnia między innymi zasady zawarte w dokumentach strategicznych podejmowanych na szczeblu krajowym i wojewódzkim.

W studium obligatoryjnie ujmuje się uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, a także występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych. Ponadto, w studium określa się obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji oraz problemowe, w zależności od uwarunkowań i potrzeb zagospodarowania występujących w gminie.

Zatem studium pełni istotną i doniosłą rolę w funkcjonowaniu gminy, bowiem jako narzędzie planistyczne o stosunkowo długiej perspektywie czasowej określa uwarunkowania, a na ich podstawie wyznacza zarówno cele, jak i kierunki rozwoju przestrzennego. Z pełną odpowiedzialnością można powiedzieć, że przedstawia docelowy model rozwoju gminy.

Gmina Śrem posiada Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Śrem uchwałą Nr 48/V/07 Rady Miejskiej w Śremie z dnia 8 lutego 2007 roku. Dokument ten, zgodnie z cytowaną wyżej ustawą, uwzględnia wszelkie aspekty związane z ochroną zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

W części poświęconej „Uwarunkowaniom rozwoju gminy” odnaleźć można krótki zarys historii Śremu, jak i noty historyczne poszczególnych wsi wraz z informacją o najciekawszych i najważniejszych stanowiskach archeologicznych. Warto w tym miejscu podkreślić, iż wszystkie zlokalizowane na terenie gminy Śrem stanowiska archeologiczne podlegają ochronie konserwatorskiej, przy czym zasięg stanowiska wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią. Wyznaczony w ten sposób zasięg należy traktować orientacyjnie.

Wytyczne konserwatorskie, z wyjątkiem grodzisk, nie zakazują prowadzenia inwestycji w strefie występowania stanowisk archeologicznych, jednakże w takich przypadkach niezbędne jest uzyskanie opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Inwestor winien liczyć

się z wymogiem zapewnienia, na jego koszt, nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi. Należy pamiętać, że szczególnej ochronie podlega stanowisko wpisane do rejestru zabytków pod nr 43/A – grodzisko wczesnośredniowieczne położone przy Szosie Poznańskiej.

Metryka miasta sięgająca 1138 r. oraz układ urbanistyczny nakazują szczególną ochronę terenu miasta pod względem zabytków archeologicznych – cały obszar historycznego miasta należy traktować jako zabytkowy.

Wśród wniosków i postulatów konserwatorskich odnoszących się do miasta Śrem należy wymienić przede wszystkim:

- w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej Śremu nie należy wznosić takich budynków, które ze względu na swoje gabaryty lub agresywną architekturę mogłyby niekorzystnie wpłynąć na jego dalekie panoramy,
- konieczne jest przeniesienie drogi tranzytowej poza miasto (obwodnica miasta została wybudowana),
- ulicy Piłsudskiego należy przywrócić śródmiejski charakter, przy czym zabudowa nie powinna tworzyć zwartej pierzei,
- zagospodarowanie nadbrzeżnej dzielnicy – okolice ul. ks. Popieluszki i Ogrodowej – powinno uwzględniać ochronę dawnych budynków przemysłowych,
- na obszarze Starego Miasta nie należy planować nowych zespołów budynków, ponieważ powinno ono zachować charakter przestrzeni swobodnie zabudowanej z dużą ilością zieleni,
- wskazane jest zachowanie, a gdzie jest to konieczne – wyremontowanie lub nawet przywrócenie nawierzchni brukowych.

W Studium przedstawiono również obiekty i tereny o dużych walorach kulturowych – historycznych i przestrzennych, zarówno te wpisane do rejestru zabytków, jak i ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Natomiast wśród ograniczeń rozwoju gminy wyróżnia się zły stan techniczny lokali mieszkalnych znajdujących się w starej zabudowie oraz zakłócony wizerunek miasta obserwowany z głównych ciągów komunikacyjnych. Niewątpliwie, szansą rozwoju okolic Śremu są wysokie walory środowiska kulturowego (układ przestrzenny historycznej części miasta i wielu wsi, a także duża liczba obiektów zabytkowych).

Na terenie gminy Śrem ochronie podlegają na zasadach określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obiekty architektoniczne wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty ujęte w ewidencji konserwatorskiej: ochronie podlega zarówno ich forma przestrzenna, jak i substancja materialna, a wszelkie działania w obrębie obiektów oraz w ich najbliższym otoczeniu powinny być uzgadniane lub opiniowane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Ponadto, w myśl powołanej wyżej ustawy, wszystkie stanowiska archeologiczne podlegają ochronie.

W części Studium dotyczącej „Kierunków zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy” rozpatrzona została

między innymi dziedzina związana z krajobrazem kulturowym.

Wskazuje się, aby rozwój terenów zainwestowanych nastawiony był na aspekt jakościowy, rozumiany jako poprawa jakości życia mieszkańców, w tym poprawa jakości i wizerunku (estetyki) środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Wśród podstawowych zasad kształtowania przestrzeni jednostek osadniczych podkreśla się, że atrakcyjność krajobrazu naturalnego i kulturowego gminy Śrem stanowi o podstawach jej rozwoju. Oznacza to, że dbałość o ład przestrzenny leży w interesie lokalnej społeczności, celem zapewnienia jej odpowiednio wysokiego poziomu życia w odniesieniu do warunków przestrzennych, jak również w interesie gminy jako wspólnoty, zapewniając jej atrakcyjność dla gości z zewnątrz.

Postuluje się także, aby w krajobrazie wiejskim utrzymać charakterystyczny układ przestrzenny wsi oraz prowadzić modernizację, renowację i rehabilitację istniejącej zabudowy. Natomiast w polityce przestrzennej rozwoju miasta należy dążyć do przywracania tradycyjnych wątków jego kształtowania (zespołów urbanistycznych i zabudowy), tworzących spójny i atrakcyjny obraz miasta.

Ustalenia Studium jednoznacznie wskazują, iż w celu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków należy:

- zachować i pielęgnować miejsca o szczególnych walorach krajobrazowych, o niezniszczonym historycznym układzie przestrzennym: Błociszewo, Binkowo, Dalewo, Dobczyn, Łęg, Mechlin, Mórka, Niestabin, Ostrowo, Orkowo,
- zachowane dwory i pałace przekazać w ręce właścicieli – gospodarzy, którzy nadając tym obiektom konkretne funkcje potrafią je utrzymać i zabezpieczyć; przykłady właściwego użytkowania obiektów zabytkowych przez osoby prywatne to np. Mechlin, lub przez instytucje – Błociszewo, Krzyżanowo, Psarskie, pamiętając o tym, że obiekty te podlegają ochronie wraz ze swoim otoczeniem,
- wykorzystywać zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem założenia folwarczne tj. zabudowania gospodarcze wykorzystywane do produkcji rolnej lub w wybranych, atrakcyjnych turystycznie miejscach przeznaczyć je na funkcje rekreacyjno – turystyczne, np. w Dobczynie, Mórce, Kadziewie, Łęgu, Mechlinie, ewentualnie w Niestabinie, Kalejach,
- przeznaczyć na funkcje hotelowe, rekreacyjne lub usługowe dla mieszkańców Śremu resztki podworskie i pofolwarczne w bezpośrednim sąsiedztwie miasta: Zbrudzewo, Nochowo, Góra, Grzymysław, Wójtostwo,
- chronić otoczenie zabytkowych kościołów: w Błociszewie, Dalewie, Mórce,
- wprowadzić zakaz podziałów zabytkowych zespołów pałacowo – dworsko – parkowych.

Zaprezentowane powyżej zapisy Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Śrem w pełni odzwierciedlają podejście władz samorządowych, jak i lokalnej społeczności do kwestii ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.

Kolejnym narzędziem kształtowania polityki przestrzennej na terenie gminy jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który, w przeciwieństwie do omówionego wyżej studium, posiada rangę aktu prawa miejscowego.

Zasadniczym celem planu miejscowego jest określenie przeznaczenia terenów, w tym sposobów ich zagospodarowania i zabudowy.

Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, a także granice i sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie, ustalonych na podstawie odrębnych przepisów.

Powyższe kwestie reguluje również ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Każdorazowo, w uchwale Rady Miejskiej w Śremie w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego konkretnego obszaru, do której załącznikiem graficznym jest rysunek planu miejscowego, w zależności od potrzeb, wprowadza się oznaczenia wynikające z przepisów odrębnych, w tym ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Oznaczeniami tymi są:

- granice obszarów podlegających ochronie np. parku wpisanego do rejestru zabytków czy granica strefy ochrony konserwatorskiej,
- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i inne znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków,
- zasięgi stanowisk archeologicznych.

Ponadto, w ustaleniach planu miejscowego dotyczących zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, wymienia się te obiekty, które wraz z ich otoczeniem podlegają ochronie ze względu na umieszczenie w rejestrze zabytków oraz te, które podlegają ochronie, a nie zostały wpisane do rejestru. Ostatnie z nich zostały zamieszczone w sporządzonej w 2006 r. Gminnej Ewidencji Zabytków. Przedmiotem ochrony w obiektach, o których mowa wyżej, są ich historyczne bryły i elewacje oraz zewnętrzne detale, a także zabytki archeologiczne, które mogą występować w granicach działek geodezyjnych, na których te obiekty są zlokalizowane.

Obligatoryjnie w części tekstowej planu miejscowego zamieszcza się nakazy, zakazy i ograniczenia, mające na celu ochronę obszaru, na którym znajdują się zabytki.

W zakresie ochrony zasobów dziedzictwa archeologicznego w uchwałach wprowadza się zapis ustalający obowiązek uzgodnienia z WUOZ w Poznaniu inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu, a wymagających robót ziemnych, natomiast na rysunku planu wprowadza się odpowiedni symbol graficzny – strefa ochrony stanowisk archeologicznych.

Zgodnie z zapisami art. 17 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz art. 20 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami każdy projekt uchwały w

sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego poddawany jest obowiązkowi uzgadniania z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu w zakresie jego właściwości.

4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Gmina Śrem posiada „Program ochrony środowiska dla gminy Śrem na lata 2005 – 2007 z perspektywą na lata 2008 – 2011” (uchwała Nr 278/XXXVII/05 Rady Miejskiej w Śremie z dnia 28 kwietnia 2005 r.).

Program ten zawiera między innymi wytyczne dla formułowania polityki ochrony środowiska oraz określa zadania realizacyjne dla wyznaczonych celów ekologicznych. Jednym z ważniejszych celów o charakterze systemowym jest włączenie aspektów ekologicznych do poszczególnych polityk sektorowych.

System obszarów chronionych gminy Śrem obejmuje:

- Rezerwat Przyrody „Czmoń”, położony w całości na terenie gminy, w jej północnej części obejmuje około 24ha, o bogatym składzie florystycznym,
- Agroekologiczny Park Krajobrazowy im. gen. Dezyderego Chtapowskiego, położony w okolicy miejscowości: Marianowo, Pucółowo, Krzyżanowo, Błociszewo, Gaj, Nochowo i Wyrzeka, o powierzchni 2640 ha, którego głównym celem powołania jest ochrona krajobrazu rolniczego z zachowanymi zadrzewieniami śródpolnymi i elementami kulturowymi,
- Rogaliński Park Krajobrazowy, położony w północno – wschodniej części gminy, obejmuje ochroną krajobraz rozległej doliny rzeki Warty z licznymi wielowiekowymi dębami szypułkowymi, wśród których kilkaset ustanowiono pomnikami przyrody,
- Zespół Przyrodniczo – Krajobrazowy „Łęgi Mechlińskie” obejmuje fragment doliny rzeki Warty na wschód od Śremu o powierzchni około 780ha - celem ochrony jest zachowanie wodnych, podmokłych i wilgotnych siedlisk przyrodniczych o dużych wartościach krajobrazowych i naukowo-dydaktycznych, charakterystycznych dla zalewowej doliny Warty, jak również obiektów kulturowych. Dla Zespołu został sporządzony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

W granicach gminy znajduje się 13 użytków ekologicznych i ustanowiono 56 pomników przyrody.

Ponadto, istotnym dopełnieniem obszarów objętych ochroną na podstawie przepisów ustawy o ochronie przyrody, są licznie reprezentowane parki podworskie, które, poza ekspozycją ciekawych elementów przyrody, stanowią niezwykłą oprawę dla zlokalizowanych w ich obrębie zabytkowych obiektów. Wszystkie parki (14) objęte są ochroną konserwatorską i w większości wymagają rewitalizacji.

Rzeka Warta, która na wysokości Śremu zmienia swój bieg, stanowi zasadniczy element środowiska przyrodniczego i kulturowego, dlatego dbałość o czystość prowadzonych przez nią wód, zachowanie licznych starorzeczy wraz z siedliskami różnorodnej i bogatej flory i fauny, powinna pozostać

jednym z najistotniejszych priorytetów w polityce władz gminy. Zachowanie naturalnego piękna krajobrazu, roztaczającego się wokół rzeki o interesującej historii, w połączeniu z podniesieniem świadomości miejscowej ludności, organizowaniem ekstensywnych form wypoczynku służących eksponowaniu jej walorów, bez wątpienia przesądzać będzie o atrakcyjności gminy Śrem.

Osobną kategorię terenów projektowanych do objęcia ochroną prawną stanowią:

- Rezerwat – ostoja łąkowa ptaków błotnych „Rów Wyskość”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu okolic Dobczyna,
- poszerzenie granic obszaru Zespołu Przyrodniczo – Krajobrazowego „Łęgi Mechlińskie” o teren wskazany jako typowany do obszarów NATURA 2000 w okolicach miejscowości Dąbrowa, Grodzewo,
- „Rogalińska Dolina Warty” jako postulowany obszar chronionego krajobrazu zgodnie z wymogami ochrony dla obszaru NATURA 2000.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

Przyjmuje się podstawowe cele programu:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

6.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków zawiera obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a także obiekty nie wpisane do rejestru zabytków ale ze względu na swoje walory historyczno – architektoniczne uznane za wartościowe.

Wykaz jest udostępniony na stronie internetowej www.srem.pl

W celu monitoringu gminnej ewidencji zabytków zaplanowano w zadaniach jej bieżącą aktualizację.

Dla zapewnienia prawidłowej ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych wymaga się:

- wykonania gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych,
- respektowanie wyznaczonych stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wprowadzenie zapisu w dokumentach planistycznych zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. urbanistycznego układu miasta Śrem, układów ruralistycznych, założeń pałacowo – parkowych, zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków:

„Prace inwestycyjne, w tym związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji”.

6.2. Rozpoznanie perspektyw tworzenia parków kulturowych.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje na możliwość utworzenia parku kulturowego jako jednej z form i sposobów ochrony zabytków.

Stosownie do art. 16 ust. 1 cytowanej ustawy rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Na terenie parku mogą zostać ustanowione zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17.

Park kulturowy stanowi harmonijne połączenie walorów przyrodniczych i przestrzeni historycznie ukształtowanej w wyniku działalności człowieka.

Mimo, że na terenie gminy Śrem znajdują się obszary o wysokich walorach przyrodniczych, to obiekty zabytkowe wyróżniające się w skali województwa nie występują, a istniejące stanowią najczęściej lokalną atrakcję.

W efekcie przeprowadzonego rozpoznania i analiz możliwości utworzenia w granicach gminy Śrem parku kulturowego, zakwalifikowano następujące obszary położone poza granicami miasta:

- 1) Psarskie – postuluje się objęcie analizowaną formą ochrony zespołu pałacowego (pałac wraz z parkiem), wpisanego do rejestru zabytków, malowniczo położonego na wysokim brzegu Warty. Zespół częściowo leży jest w granicach Rogalińskiego Parku Krajobrazowego oraz obszaru NATURA 2000.

2) Łęg – możliwość utworzenia parku krajobrazowego z uwagi na zabytkowy zespół pałacowy. Pałac położony nad starorzeczem Warty z parkiem o ciekawym drzewostanie oraz w pobliżu Zespołu Przyrodniczo – Krajobrazowego „Łęgi Mechlińskie”.

3) Błociszewo – w granicach Agroekologicznego Parku Krajobrazowego położony jest jeden z dwóch kościołów drewnianych znajdujących się na terenie gminy, kostnica, pałac z parkiem oraz zespołem folwarcznym, które stwarzają idealne warunki do utworzenia parku kulturowego.

Przedstawione zespoły świadczą o bogatych dziejach okolic Śremu, a ich położenie w historycznych układach ruralistycznych i stan zachowania wymagają podjęcia działań, pozwalających na zachowanie tych terenów dla przyszłych pokoleń w stanie najbliższym pierwotnemu.

6.3. Sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, ruralistycznych, obszarów krajobrazu kulturowego, otoczenia (ekspozycji) układów, zespołów i obiektów, zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych do rejestru zabytków z terenu gminy.

Potrzeby związane z wpisami do rejestru zabytków wiążą się zasadniczo z uporządkowaniem wpisów do rejestru między innymi poprzez precyzyjne określenie granic parków na podstawie podkładów geodezyjnych.

Proponuje się wpisać do rejestru zabytków objekty:

1) z terenu miasta Śrem:

- plebania przy kościele parafialnym p.w. NMP Wniebowziętej,
- budynek żandarmerii, obecnie Komendy Policji przy ul. Mickiewicza 15,
- więzienie, obecnie areszt śledczy, położony przy ul. Podgórznej,
- zakład dla ubogich obok Ośrodka Reumatologicznego przy ul. Promenada,
- Powiatowy Inspektorat Szkolny, w którym obecnie mieszczą się mieszkania, przy ul. Mickiewicza 93,
- Elementarna Szkoła Katolicka, obecnie Gimnazjum nr 2, przy ul. Szkolnej,
- Elementarna Szkoła Ewangelicka, obecnie Zespół Szkół im. Marii Grzegorzewskiej, przy ul. Łazienkowej 15,
- Bank Ludowy przy ul. ks. Piotra Wawrzyniaka 3,
- Poczta przy Pl. 20 Października 41,
- zespół dworca kolejowego wraz z kolejową wodociągową wieżą ciśnienia,
- zespół dworski Wójtostwo przy ul. Wiosny Ludów 27,
- zespół willi oficerskich przy ul. Mickiewicza 29, 55, 57, 59 i 71,
- dom mieszkalny tzw. „rejentówna” obecnie Muzeum Śremskie przy ul. Mickiewicza 89,
- dom dziecka przy ul. Marciniaka,

- spichlerz przystani rzecznej przy ul. Nadbrzeżnej 3,
- zespół młyna zbożowego przy ul. Ks. Popieluszki 9;

2) z terenów wiejskich:

- zespół folwarczny w Błociszewie,
- plebania w Dalewie,
- spichlerz w zespole folwarcznym w Grzymysławiu,
- dawna rządcówka w Krzyżanowie,
- budynek oficyny, obecnie dom mieszkalny w Mechlinie,
- rządcówka w Nochowie,
- zespół folwarczny w Psarskim,
- zespół folwarczny w Zbrudzewie.

Ponadto, wytypować należy do wpisu do rejestru zabytków ciekawszą zabudowę mieszkalną z przełomu XIX i XX w. na terenie miasta, szczególnie w obrębie rynku – pl. 20 Października i zabudowę willową w rejonie ul. Mickiewicza. Nie pozostawia najmniejszej wątpliwości, że procedurę taką należy zastosować wobec ciekawszych przykładów budownictwa wiejskiego.

Uzupełnienia wymaga także rejestr zabytków ruchomych, w tym:

- 1) zespoły wyposażenia i wystroju kościołów: p.w. św. Ignacego w zespole poklasztornej klarysek w Śremie, parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP w Mórce, parafialnego p.w. św. Michała w Błociszewie,
- 2) polichromie z kościoła filialnego p.w. Narodzenia NMP w Śremie,
- 3) zespół wystroju z pałaców w Łęgu oraz Błociszewie,
- 4) część licznych na tym terenie kapliczek.

Wpisem do rejestru zabytków postuluje się objąć następujące stanowiska archeologiczne:

- Mórka – stanowiska nr: 7, 8, 17, 26, 28,
- Orkowo – stanowiska nr: 4, 10, 25
- Góra – stanowisko nr 1,
- Niestabin – stanowiska nr: 4, 6, 10, 34, 49, 53, 61, 62,
- Krzyżanowo – stanowiska nr: 11, 17, 24, 41,
- Błociszewo – stanowisko nr 25,
- Pełczyn – stanowiska nr: 4, 5, 8,
- Grzymysław – stanowiska nr: 1, 3,
- Wyrzeka – stanowisko nr 1.

Część przedstawionych wyżej stanowisk pełni funkcję osady, obozowiska lub cmentarzyska.

Wielkopolski Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu opracował plany związane z wykonaniem nowej dokumentacji.

6.4. Załącznik graficzny z oznaczeniem obszarów chronionych oraz stref występowania stanowisk archeologicznych (dołączono do opracowania).

6.5. Określenie zasobów zabytków, obszarów, nieruchomości, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych

Na terenie gminy Śrem funkcjonują szlaki piesze, trasy rowerowe, ścieżka dydaktyczna z wyznaczonymi miejscami odpoczynku czy parkingami leśnymi. Opracowane trasy wycieczek krajoznawczych skierowane są dla miłośników przyrody, historii i ciekawej architektury. Najczęściej punktem początkowym jest Śrem, a trasy prowadzą do atrakcyjnych miejscowości leżących poza granicami gminy.

Spośród najchętniej uczęszczanych szlaków wyróżnić można (dotyczy gminy Śrem):

- 1) architektury drewnianej – kościoły w Błociszewie i Mórce,
- 2) architektury gotyckiej – kościół farny w Śremie i w Dalewie,
- 3) dworów – Psarskie, Góra, Kadzewo, Łęg, Dobczyn,
- 4) ks. Piotra Wawrzyniaka – kościół farny w Śremie, dom rodzinny w Wyrzece, kościół w Dalewie,
- 5) hr. Edwarda Raczyńskiego – Muzeum w Śremie, dwór w Mechlinie.

Do najatrakcyjniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego, które zachowały się na terenie gminy Śrem, a które z całą pewnością mogą stanowić szkielet dla tworzenia szlaków czy ścieżek dydaktycznych zaliczyć należy zabytki nieruchome, a mianowicie:

- obiekty sakralne i użyteczności publicznej,
- obiekty przemysłowe i gospodarcze,
- pałace, dwory i zespoły folwarczne z budownictwem wiejskim w zagrodach,
- parki i cmentarze.

Natomiast najciekawszymi i najbardziej funkcjonalnymi miejscami służącymi organizacji festynów są parki otaczające zabytkowe pałace i dwory.

6.6. Określenie sposobów realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami zawartych w pkt 5.

Sposoby realizacji celów gminnego programu opieki nad zabytkami, o których mowa w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, sprowadzają się w szczególności do:

1. Cele zawarte w pkt 1 i 2 powołanego artykułu realizowane są poprzez uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków i ochrony środowiska w gminnych dokumentach strategicznych (Strategia rozwoju społeczno – gospodarczego gminy Śrem, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Śrem, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego). Wspomniane dokumenty zawierają diagnozę stanu istniejącego, na podstawie której opracowuje się model stanu docelowego. Takie rozwiązanie pozwala na ochronę cennych obszarów, ale także wskazuje możliwe drogi i środki osiągnięcia tak określonego celu.
2. W zakresie zahamowania procesów degradacji i poprawy stanu zachowania zabytków gmina Śrem udziela dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. Gmina dysponuje również Lokalnym Programem Rewitalizacji, który zostanie poddany procedurze aktualizacji.
3. W kwestii ekspozycji poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego samorząd uczestniczył w opracowaniu publikacji o atrakcjach turystycznych okolic Śremu. Dostępne są także foldery z wyznaczonymi szlakami rowerowymi i pieszymi.
7. Zadania na lata 2008 – 2011.

Lp	Przedsięwzięcie	Odpowiedzialny	Planowane koszty realizacji (tys. zł)			
			2008	2009	2010	2011
	Założenie i bieżąca aktualizacja bazy danych o zabytkach	UM – PPS	W ramach kosztów bieżącego funkcjonowania			
	Szkolenie pracowników UM w obszarze opieki i ochrony zabytków	UM – PAO	W ramach kosztów bieżącego funkcjonowania			
	Ustalenie planu remontów miejskich obiektów zabytkowych	Użytkownicy	W ramach kosztów bieżącego funkcjonowania			
	Oznakowanie zabytków gminnych	Użytkownicy	1			1
	Kontrola oznakowania zabytków	UM - PPS	W ramach kosztów bieżącego funkcjonowania			
	Udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach	UM - PPS	100	120	150	150
	Remont wieży wodnej	UM - TI	1290			
	Dokończenie renowacji konwiktu	UM - TI	60			
	Remont ratusza	UM - TI	800			
	Wdrożenie systemu dotacji dla obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków	UM - PPS		50	60	60

	Organizacja Dnia Dziedzictwa Kulturowego	Muzeum Śremskie		10	10	12
	Realizacja filmu edukacyjnego poświęconego lokalnym zabytkom	Muzeum Śremskie		8		
	Wydawnictwo popularyzujące wiedzę o śremskich zabytkach	Muzeum Śremskie			15	
	System informacji turystycznej o zabytkach	UM – PEU		15		

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Realizacja programu odbywać się będzie bezpośrednio przez struktury samorządu gminnego (Urząd Miejski w Śremsku) oraz pośrednio poprzez oddziaływanie na inne podmioty władające obiektami zabytkowymi, w tym gminne jednostki organizacyjne.

Dostępne instrumentarium, za pośrednictwem którego realizowany będzie program, jest wyznaczone przez obowiązujące w tym obszarze regulacje prawne.

W realizacji niniejszego programu Gmina wykorzystywać będzie wszystkie dostępne instrumenty prawne, koordynacji, finansowe, społeczne i kontrolne.

8.1. Instrumenty prawne.

Do tego rodzaju instrumentów należą:

1. dokumenty wydane przez WKZ na podstawie ustaw,
2. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
3. lokalny program rewitalizacji,
4. programy krajowy i wojewódzki w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

8.2. Instrumenty koordynacji.

Do instrumentów koordynacyjnych należą między innymi:

1. strategia rozwoju gminy Śremsku,
2. lokalny program rewitalizacji,
3. umowy i porozumienia komunalne.

8.3. Instrumenty finansowe.

Do instrumentów finansowych należą między innymi:

1. dotacje,
2. subwencje,
3. nagrody,
4. zachęty podatkowe,
5. zbiórki społeczne,
6. fundusze Wspólnoty Europejskiej.

8.4. Instrumenty społeczne.

Do instrumentów społecznych należą:

1. edukacja kulturowa,
2. pełna informacja,
3. sprawna komunikacja,

4. współpraca, i współdziałanie z sektorem pozarządowym.

8.5. Instrumenty kontrolne.

Do instrumentów kontrolnych należą:

1. monitoring stanu środowiska kulturowego,
2. aktualizowane bazy ewidencji geodezyjnej (działek i budynków), infrastruktury technicznej.

Uruchomienie podanych instrumentów wymaga od władz i społeczeństwa gminy inicjatywy i konkretnych działań w wielu obszarach aktywności poprzez:

- wykorzystywania otoczenia prawnego dla efektywnego przygotowania i prowadzenia polityki ochrony dziedzictwa kulturowego,
- wykorzystywanie regionalnego programu ochrony dziedzictwa kulturowego dla realizacji lokalnego programu opieki nad zabytkami,
- tworzenie platform współpracy z innymi podobnymi ośrodkami, służących wymianie doświadczeń i realizacji wspólnych przedsięwzięć,
- nawiązanie współpracy dla wytworzenia i realizacji subregionalnej polityki opieki nad zabytkami,
- prowadzenie marketingu (promocji),
- tworzenie opracowań planistycznych uwzględniających ochronę środowiska kulturowego,
- sporządzanie analiz i ocen wpływu działań inwestycyjnych na środowisko kulturowe,
- pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania łącznie z partnerstwem publiczno-prywatnym dla realizacji projektów zawartych w programie,
- pozyskanie poparcia społecznego dla działań na rzecz środowiska kulturowego,
- koordynowanie działań w tym obszarze prowadzonych na terenie gminy,
- współpraca z sektorem pozarządowym na rzecz opieki nad zabytkami.

9. Monitoring programu.

Przepisy ustawy o ochronie zabytków nakładają na wójtów, burmistrzów i prezydentów obowiązek sporządzania co 2 lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to winno być przedkładane radzie gminy.

Ocena stanu realizacji programu w przypadku Gminy Śremsku winna być przeprowadzana przez Radę Miejską w

Śremie przy udziale Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz zainteresowanych organizacji pozarządowych działających w tym obszarze.

Dla sprawnego procesu oceny konieczne jest określenie zestawu wskaźników monitorowania realizacji programu.

Poniżej zaproponowano zestaw wskaźników, które winny służyć ocenie okresowej realizacji programu w ustalonych wyżej terminach sprawozdawczych. Wskaźniki te w okresie programowania winny być niezmiennie dla uzyskania obrazu działań w perspektywie czasowej programu.

Lp.	Nazwa wskaźnika
1	Liczba obiektów wpisana do: a) rejestru zabytków b) gminnej ewidencji zabytków
2	Liczba obiektów objętych pracami konserwatorskimi i restauratorskimi: a) z rejestru zabytków b) z gminnej ewidencji zabytków
3	Liczba obiektów wykreślonych z ewidencji gminnej
4	Liczba zabytków ruchomych w zbiorach Muzeum Śremskiego
5	Liczba wykonanych kontroli utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych
6	Liczba zrealizowanych projektów dotyczących edukacji kulturowej i ochrony zabytków
7	Projektowana w programie i rzeczywista wysokość wydatków z budżetu gminy na opiekę i ochronę zabytków
8	Liczba projektów dotyczących ochrony zabytków w obrębie obszaru objętego planem rewitalizacji śródmieścia

Proces monitorowania realizacji gminnego planu opieki nad zabytkami realizowany będzie przez struktury Urzędu Miejskiego w Śremie, w szczególności Pion Gospodarowania Przestrzenią i Środowiskiem.

10. Finansowanie programu.

Obowiązek dbania o zabytek zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami spoczywa na jego właścicielu i użytkowniku. Wsparciem w realizacji tego ustawowego obowiązku mogą być środki publiczne pochodzące z budżetu państwa, budżetów samorządów terytorialnych, funduszy celowych, w tym funduszy Unii Europejskiej.

W związku z ograniczoną pulą środków publicznych na realizację programu ustala się, że priorytetowo będą traktowane działania wobec obiektów wpisanych na listę zabytków WKZ w Poznaniu, a więc o szczególnym znaczeniu dla lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Drugim kryterium przy udzielaniu dotacji będzie dostępność obiektu zabytkowego. Preferowane będą obiekty publicznie dostępne.

Fundusze Generalnego Konserwatora Zabytków

Tryb, zakres i rodzaj dotacji udzielanych z budżetu państwa za pośrednictwem GKZ, bądź WKZ określa ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciele bądź użytkownicy mogą ubiegać się z tego źródła o udzielenie dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych. Są to środki pochodzące z budżetu państwa.

Wśród programów operacyjnych oferujących wsparcie dla przedsięwzięć związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego wymienić należy program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe” oraz program operacyjny „Rozwój inicjatyw lokalnych”. Programy operacyjne realizowane ze środków pozostających w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego są ogłaszane każdego roku.

Fundusze samorządów terytorialnych

W podobny sposób właściciele bądź użytkownicy mogą ubiegać się o dotacje z budżetów samorządów terytorialnych. Zasady, tryb i zakres oraz wielkość wsparcia w tym przypadku określają organy stanowiące samorządów, w gminach - rada gminy.

W przypadku gminy Śrem regulacje takie zostały wprowadzone po raz pierwszy w roku 2005 (uchwała nr 290/XL/05 z 28 czerwca 2005 r.), a obecnie określone są w uchwale nr 117/XV/07 z dnia 27 września 2007 roku.

Wielkość środków na realizację programu będzie każdego roku określana przez Radę Miejską w Śremie w uchwale budżetowej i powinna ona korespondować z planem zadań określonym w pkt 7 programu.

Fundusze Unii Europejskiej

Program opieki nad zabytkami w Gminie Śrem winien być zharmonizowany z działaniami w obszarze rewitalizacji wyznaczonej strefy ochrony konserwatorskiej w mieście Śrem. Winny być kontynuowane działania w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji. Stwarza to szansę na pozyskanie środków pochodzących z Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, finansowanego z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Program opieki nad zabytkami w gminie Śrem na lata 2008 – 2011 jest zgodny z politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, a w szczególności:

- będzie on miał pozytywny (lub neutralny) wpływ na środowisko,
- uwzględni on politykę równych szans (równość kobiet i mężczyzn, działania na rzecz dostępności dziedzictwa dla osób niepełnosprawnych),
- będzie miał pozytywny wpływ na tworzenie stabilnych miejsc pracy w kulturze i przemysłach kultury,
- będzie miał pozytywny bądź neutralny wpływ na tworzenie i rozwój społeczeństwa informacyjnego.

11. Podsumowanie.

Obowiązek sporządzenia przez Gminę programu opieki nad zabytkami wynika z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przed podjęciem prac nad jego opracowaniem podjęte zostały w latach 2005-2006 prace nad sporządzeniem gminnej ewidencji zabytków. Problematyce opieki nad zabytkami nadano ramy systemowe poprzez ustanowienie w roku 2005 zasad udzielania dotacji z budżetu gminy, które po okresie 2 lat funkcjonowania poddano ocenie i aktualizacji.

Ustanowienie programu opieki nad zabytkami służyć ma usystematyzowaniu działań podejmowanych przez Gminę, poprzez nakreślenie celów i ich kierunków dla osiągnięcia jak najlepszych rezultatów. Program winien podnieść rangę ochrony dziedzictwa kulturowego oraz świadomości i wrażliwości mieszkańców na problemy ochrony zabytków. Dzięki stworzonemu mechanizmowi wspierania finansowego prac przy zabytkach winien przyczynić się też do zachowania i poprawy stanu najcenniejszych obiektów w gminie.

Program opieki nad zabytkami w gminie Śrem na lata 2008-2011 jest zgodny z politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, a w szczególności:

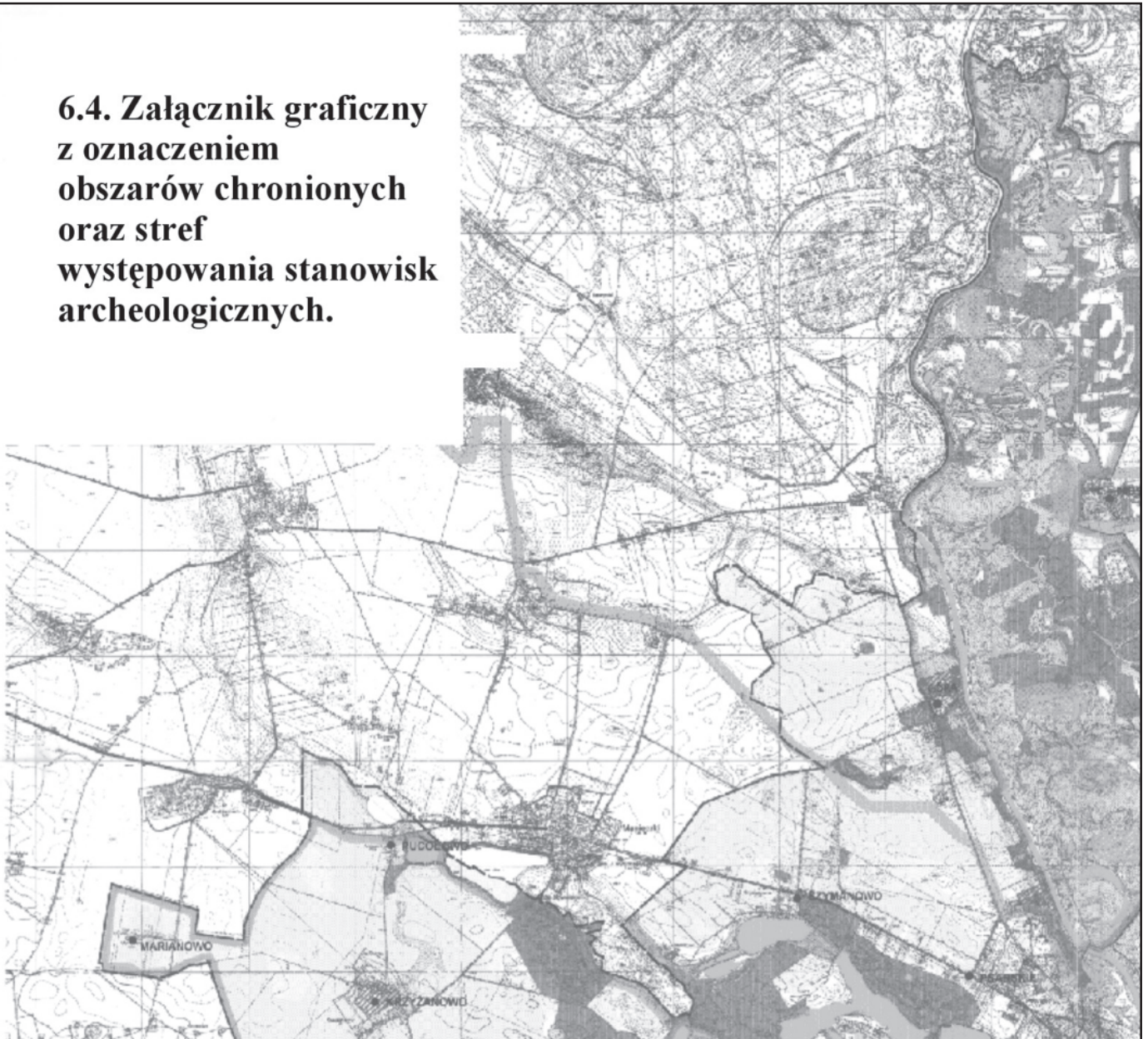
- będzie on miał pozytywny (lub neutralny) wpływ na środowisko,
- uwzględnia on politykę równych szans (równość kobiet i mężczyzn, działania na rzecz dostępności dziedzictwa dla osób niepełnosprawnych),
- będzie miał pozytywny wpływ na tworzenie stabilnych miejsc pracy w kulturze i przemysłach kultury,
- będzie miał pozytywny bądź neutralny wpływ na tworzenie i rozwój społeczeństwa informacyjnego.

¹ Rezler M. (praca zbior.). 2003. Dzieje Śremu. Wydawnictwo WBPiCAK. Poznań

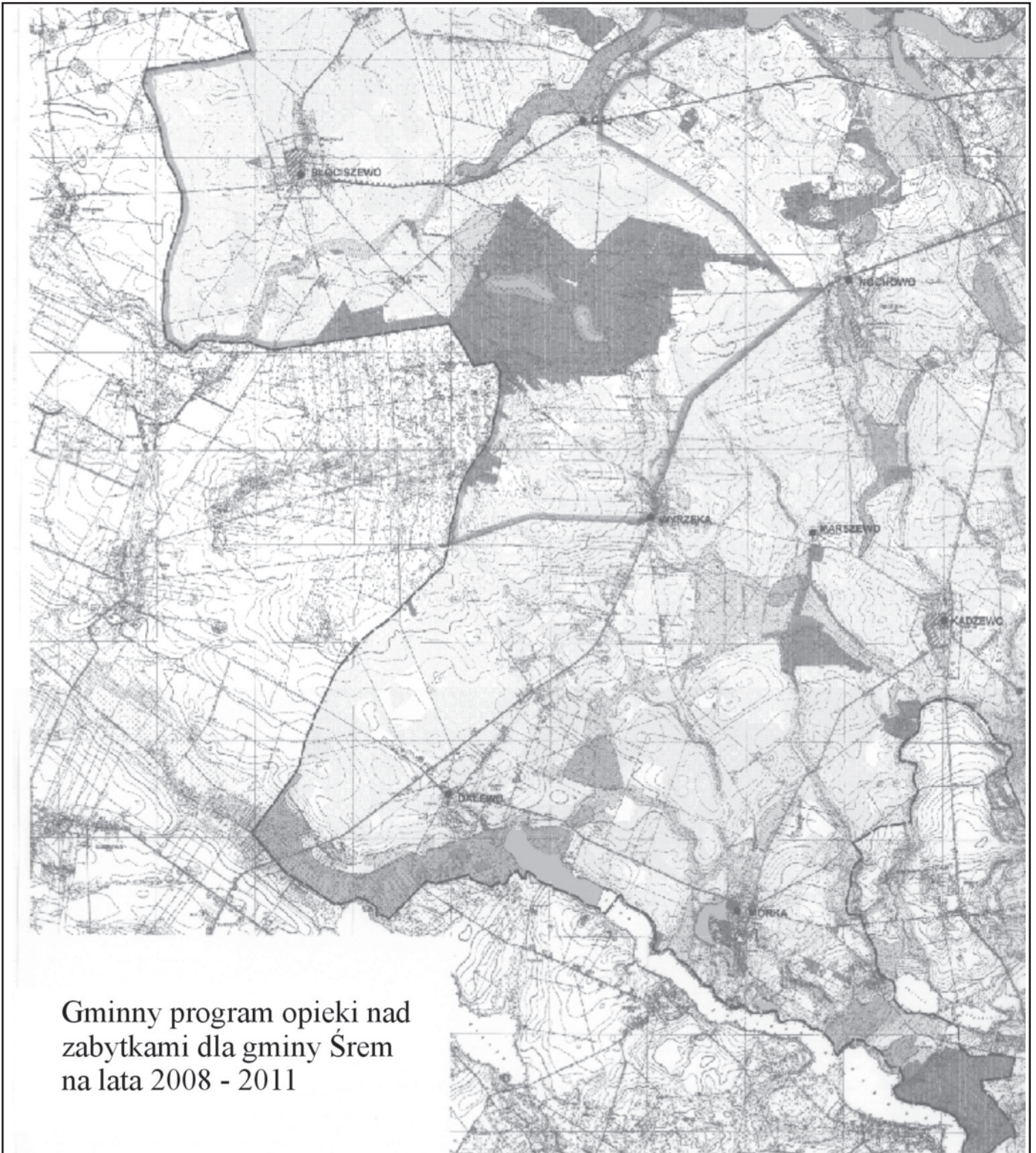
² Dokument przyjęty przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 19.12.2005 r.

³ Uchwała Nr XLII/628/2001 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 listopada 2001 r.

**6.4. Załącznik graficzny
z oznaczeniem
obszarów chronionych
oraz stref
występowania stanowisk
archeologicznych.**

Gminny program opieki nad
zabytkami dla gminy Śrem
na lata 2008 - 2011

